

Ivan Mostoviak

ORCID: 0000-0003-4585-3480

Уманський національний університет садівництва, м. Умань
Narodowy Uniwersytet Sadownictwa w Humaniu, Humań

Mykola Mostovyak

ORCID: 0000-0003-4181-904X

Уманський національний університет садівництва, м. Умань
Narodowy Uniwersytet Sadownictwa w Humaniu, Humań

Агропродовольчий сектор економіки України в умовах воєнного стану: нові виклики та механізми забезпечення стійкості

The agri-food sector of Ukraine's economy under martial law:
new challenges and mechanisms for resilience

Анотація

В статті досліджується розвиток агропродовольчого сектору України в роки війни та тенденції, якими він характеризується. Вказується на основні чинники впливу повномасштабного воєнного вторгнення на агропродовольчий сектор. Виділяються найважливіші проблеми агропродовольчого сектору: окупація територій, замінованість земель, руйнація виробничих потужностей та інфраструктури, розрив традиційних логістичних маршрутів і втрата традиційних експортних ринків збуту. Висвітлюються особливості формування механізмів адаптації та відновлення стійкості галузі до нових викликів та ризиків. Окреслюються тенденції стабілізації та трансформації агропродовольчого сектору в умовах функціонування під час воєнного стану. Робиться припущення, що подальша взаємовигідна співпраця України з Європейським Союзом виступає ключовим фактором забезпечення розвитку агропродовольчого сектору України та стабільного економічного розвитку країни загалом. **Ключові слова:** агропродовольчий сектор економіки, агропродовольча продукція, втрати агропродовольчого сектору, продовольча безпека, експортні можливості, структура експорту, логістична інфраструктура, стабілізація розвитку, воєнний час.

Abstract

The article examines the development of Ukraine's agri-food sector during the war and the trends that characterise it. The main factors of the impact of a full-scale military invasion on the agri-food sector are pointed out. The most important problems of the agri-food sector are highlighted: occupation of territories, land mines, destruction of production facilities and infrastructure, disruption of traditional logistics routes and loss of traditional export markets. The article highlights the peculiarities of forming

mechanisms for adaptation and restoring the industry's resilience to new challenges and risks. The authors outline the trends of stabilisation and transformation of the agri-food sector in the context of martial law. The author suggests that further mutually beneficial cooperation between Ukraine and the European Union is a key factor in ensuring the development of Ukraine's agri-food sector and stable economic development of the country as a whole.

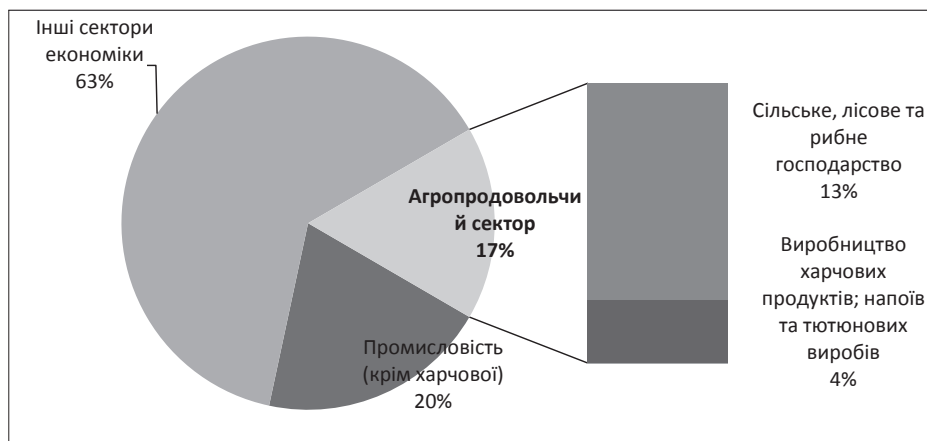
Keywords: agri-food sector of the economy, agri-food products, losses of the agri-food sector, food security, export opportunities, export structure, logistics infrastructure, stabilisation of development, wartime

Агропродовольчий сектор України відіграє важливу роль в забезпеченні продовольчої безпеки України та світу, адже постачає населенню необхідні продукти харчування. Україна має значний потенціал для розвитку сільського господарства та виробництва продовольства завдяки своїм родючим ґрунтам та кліматичним умовам. В часи війни перед агропродовольчим сектором постають нові виклики та можливості, водночас його розвиток набуває все більшого значення, оскільки від цього залежить стабільність та життєздатність нації.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження тенденцій функціонування агропродовольчого сектору економіки України та його трансформації під впливом чинників воєнного стану, визначення напрямів його адаптації та стабілізації в умовах нестабільності.

Виклад основного матеріалу. Агропродовольчий сектор є одним із ключових в економіці України, він забезпечував до початку повномасштабного вторгнення 17% ВВП держави (рис. 1) та понад 8% ВВП під час воєнного стану. Сільське господарство та харчова промисловість у 2022 році займали в обсягах реалізованої продукції 13,4%; експорту – 53,0%, капітальних інвестицій – 20,5%; у чисельності зайнятих – 13,6%¹. Агропродовольчий сектор має значний потенціал через наявність природних ресурсів, значної земельної площі, сприятливих кліматичних умов та розвинутої виробничої інфраструктури з переробки сільськогосподарської продукції.

¹ Кількість зайнятих працівників у суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності (2010-2022) URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/fin/pssg/kzpsg_ek_2010_2021.xlsx (дата звернення: 19.04.2023).

Рис. 1. Структура ВВП України в 2021 р., %

Джерело: побудовано авторами за даними, Таблиця «витрати-випуск» за 2021 рік (в основних цінах). URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/vvp/kvartal_new/tvv_oc/vitr_vip_os21xl.UExlsx (дата звернення: 23.02.2024).

Будучи важливим джерелом експортних доходів держави, сектор відіграє важливу роль у виробництві продуктів харчування, забезпечує ними не лише внутрішній ринок, а й здійснює експорт та приносить значний прибуток для країни. Україна є одним із ключових гарантів продовольчої безпеки у світовому масштабі, забезпечуючи частку виробництва соняшникової олії у світовому виробництві у 2022/23 МР на рівні 27,8%, ячменю – 4,0%, пшениці – 2,7%, кукурудзи – 2,0%, цукру – 0,8% та частку експорту соняшникової олії у світовому експорті на рівні 40,3%, кукурудзи – 15,0%, ячменю – 8,4%, пшениці – 7,9%, цукру – 1,1%².

Експорт агропродовольчої продукції домінує в товарному експорті – на нього припадає понад 61% експортних поставок. В 2022-2023 рр. внаслідок російської агресії обсяги українського експорту скоротилися на 21%, головним чином через блокування морських портів. При цьому зниження поставок відбулося як в сегменті сільськогосподарської продукції (-3,7 млрд дол. США або -24%), так і харчової продукції (-2,1 млрд дол. США або – 17%).

² *Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року (проект)* URL : <https://www.cci.zp.ua/app/uploads/2024/03/strategia-agro-2030-v10.docx> (дата звернення 20.03.2024).

Рис. 2. Динаміка українського експорту агропродовольчої продукції в 2017-2023 рр., млрд дол. США

Джерело: розрахунки авторів на основі даних Державної митної служби України.

Вторгнення російської федерації в Україну 24 лютого 2022 року спричинило значні жертви серед цивільного населення, пошкодження інфраструктури та виробничих активів, а також призвело до важких людських, соціальних та економічних втрат. Крім того, з жовтня 2022 року росія завдавала значних втрат критично важливих об'єктів енергетичної інфраструктури засобами далекобійної зброї (ракетами і дронами)³.

Основними факторами впливу війни на агропродовольчий сектор України стали:

- окупація територій і замінованість сільськогосподарських земель на звільнених територіях;
- руйнація виробничих потужностей та портової інфраструктури;
- розрив традиційних логістичних маршрутів;
- втрата традиційних експортних ринків збуту.

Усі ці чинники значно знизили прибуток українських фермерів і агрокомпаній. Воєнні дії, знищення і пошкодження сільськогосподарської інфраструктури, затримки в сільськогосподарських роботах, порушення ланцюгів постачання та економічні труднощі суттєво позначилися на виробництві та прибутковості сільськогосподарських підприємств. Така ситуація створює серйозні виклики

³ *Агросектор України: вплив війни та перспективи відновлення. DLF attorneys-at-law. 30.05.2023. URL: <https://dlf.ua/ua/agrosektorukrayini-vpliv-vijni-ta-perspektivi-vidnovlennya/> (дата звернення 23.02.2024).*

для українських аграрних підприємств і вимагає впровадження заходів для збереження стійкості та підтримки галузі.

Лінія фронту, що пролягає через деякі найродючіші поля країни, створює складнощі для фермерів, які працюють у цьому регіоні. Більша частина цієї лінії зміцнена окопами, протитанковими загородами та наземними мінами, що ускладнює сільськогосподарські роботи та створює загрозу для життя та здоров'я фермерів.

Оцінити та навіть дістатися до більшої частини території, яка потребує розмінування, наразі практично неможливо через продовження бойових дій. До того ж, близько 18% території України все ще перебувають під контролем окупаційних військ (рис. 3).

Рис. 3. Карта звільнених та окупованих територій України станом на 2023 рік

Джерело: *Nine months of war in Ukraine in one map: How much territory did Russia invade and then cede?*
 URL: https://www.lemonde.fr/en/les-decodeurs/article/2022/11/25/nine-months-of-war-in-ukraine-in-one-map-how-much-territory-did-russia-invade-and-then-cede_6005655_8.html.

Від моменту початку війни близько 270 000 км² території України зазнали впливу війни через безпосереднє ведення військових дій, мінування районів бойових дій або внаслідок ураження артилерійськими снарядами, стратегічною авіацією тощо. Встановлені міни, інші вибухонебезпечні предмети, а також їх залишки становлять пряму загрозу життю і здоров'ю громадянам України, а також перешкоджають веденню нормальної господарської діяльності в уражених районах⁴.

⁴ *Звіт про прямі збитки інфраструктури та непрямі втрати економіки від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на червень 2023 року.* URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/09/June_Damages_UKR_Report.pdf (дата звернення: 23.02.2024).

За даними Державної служби України з надзвичайних ситуацій, станом на квітень 2023 року близько 174 000 км² або майже третина території України потенційно забруднені і мають бути обстежені на предмет мінної загрози та очищені.

Один з пріоритетним напрямків розмінування є очищення сільськогосподарських земель для посилення як продовольчої, так і економічної безпеки України. За попередніми даними, загальна площа сільськогосподарських земель, які забруднені нерозірваними боєприпасами, мінами й уламками, становить більше 400 000 га, а потреба в розмінуванні вимірюється десятиліттями. Станом на червень 2023 року, для розмінування усєї ймовірно замінованої території України може знадобитися до 41 млрд дол. США.

Крім того, руйнування Каховської дамби у червні 2023 року спричинило осушення величезного водосховища та залишило більше 1000 км зрошувальних каналів без джерела води. Території, що були затоплені після теракту росіян, стали особливо небезпечними – вода вимила міни та інші вибухонебезпечні предмети і течією рознесла їх. Через непрогнозованість потоків води складно передбачити місця, де можуть знаходитися міни.

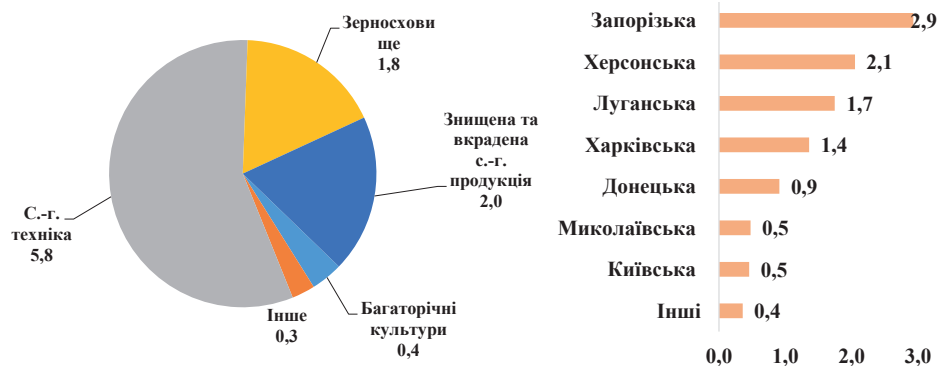
Одним із головних чинників впливу війни на аграрний сектор є руйнація виробничих потужностей та портової інфраструктури. Сукупний обсяг руйнувань або збитків тільки аграрного сектору – близько 10,3 млрд дол. США⁵.

За оцінкою експертів Київської школи економіки, найбільша частка збитків агросектору – через знищення та пошкодження сільгосптехніки, внаслідок чого оціночні втрати виробників складають понад 5,8 млрд дол. США. Загалом внаслідок війни пошкоджено або зруйновано близько 181 тис. одиниць сільгосптехніки та устаткування.

Друга за розміром категорія збитків цієї сфери пов'язана зі знищенням та крадіжками виробленої продукції. Зафіксовано понад 4 млн тонн знищеної та викраденої готової сільгосппродукції. Сукупна вартість цих збитків оцінюється майже в 2 млрд дол. США.

Найбільших збитків агросектору війна, розпочата росією, нанесла Запорізькій, Херсонській, Луганській, Харківській та Донецькій областям. Ці ж регіони у топ-5 за кількістю пошкоджених та зруйнованих об'єктів.

⁵ *Збитки, втрати та потреби сільського господарства через повномасштабне вторгнення*. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/02/RDNA3_ukr.pdf (дата звернення: 23.02.2024).

Рис. 4. Прямі втрати агропродовольчого сектору за типами майна та регіонами, млрд дол. США

Джерело: побудовано авторами за даними *Збитки, втрати та потреби сільського господарства через повномасштабне вторгнення*. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/02/RDNA3_ukr.pdf (дата звернення: 23.02.2024).

Інфраструктура для зберігання сільськогосподарської продукції також зазнала значних втрат. За даними Київської школи економіки, оцінка пошкоджених або знищених зерносховищ, розрахована на об'єм 9,4 мільйона тонн одночасного зберігання, не враховує підприємства, які залишилися на окупованих територіях. Дослідники також оцінили, що вартість ремонту та відновлення цих зруйнованих зерносховищ складатиме близько \$1,1 мільярда. Варто відзначити, що на початку повномасштабного вторгнення російських військ зазначалося, що вони спеціально обстрілюють підприємства для зберігання та переробки зерна, що є воєнним злочином.

У результаті дослідження американської організації Conflict Observatory було виявлено, що Україна втратила кожний шостий елеватор, і не лише на територіях, що перебувають у безпосередній близькості до лінії фронту. Приблизно 16% українських сховищ врожаю – силосів, елеваторів, бункерів для зерна та складів для зберігання зерна й насіння, таких як пшениця, ячмінь та насіння соняшнику, були знищені, пошкоджені Росією та підпорядкованими їй силами або потрапили під їх контроль з початку вторгнення 24 лютого⁶.

⁶ *Ukraine's Crop Storage Infrastructure: Post-Invasion Impact Assessment* URL: <https://hub.conflictobservatory.org/portal/apps/sites/#/home/pages/grain-1> (дата звернення: 23.02.2024).

Рис 5. Пошкоджені зерносховища внаслідок обстрілів російськими військами

Джерело: *Ukraine's Crop Storage Infrastructure: Post-Invasion Impact Assessment* URL: <https://hub.conflictobservatory.org/portal/apps/sites/#/home/pages/grain-1> (дата звернення: 23.02.2024).

Розрив традиційних логістичних маршрутів суттєво позначився на експорті агропродовольчої продукції з України. До війни через чорноморські порти України проходило 90% експорту агропродовольчої продукції. У березні 2022 року експорт зерна становив лише 0,3 мільйона тон порівняно з 5,4 мільйона тон двома місяцями раніше. Налагодження альтернативних маршрутів допомогло збільшити експорт зерна до 1,2 млн тон у квітні та 2,7 млн тон у червні 2022 року. Ця ситуація спричинила тиск на внутрішні ціни на пшеницю та кукурудзу, які знизилися на 45% в період з січня по червень 2022 року, в той час як у світі вони зросли приблизно на 15%⁷.

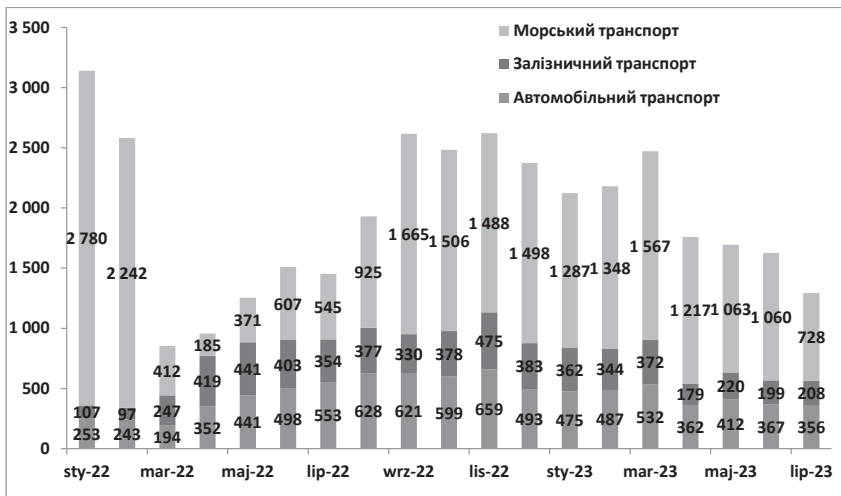
Чорноморська зернова ініціатива з липня 2022 року по липень 2023 року суттєво збільшила експорт (до 6–7 мільйонів тон щомісяця), але логістичні витрати залишалися дуже високими.

Загалом в експорті агропродовольчої продукції впродовж 2022–2023 рр. відбувалися суттєві зміни. Зокрема, якщо до повномасштабного вторгнення в січні–лютому 2022 рр. на морський транспорт припадало близько 2 500 млн дол. США/місяць експортних поставок, то в березні–липні 2022 р. в умовах блокади чорноморських портів обсяг експортних відправлень зменшився до близько 400 млн дол. США/місяць і забезпечувався виключно роботою дунайських портів

⁷ *Агросектор України: вплив війни та перспективи відновлення*. DLF attorneys-at-law. 30.05.2023. URL: <https://dlf.ua/ua/agrosectorukrayini-vpliv-vijni-ta-perspektivi-vidnovlennya/> (дата звернення 23.02.2024).

Рені та Ізмаїла. В серпні 2022 – липні 2023 рр. завдяки організації Чорноморської зернової ініціативи обсяги експорту агропродовольчої продукції морським транспортом зросли практично втричі і склали близько 1 300 млн дол. США/місяць, що однак становило лише близько 50% довоєнних обсягів.

В умовах блокади портів значну частину експорту агропродовольчої продукції було переорієнтовано на автомобільний і залізничний транспорт. Так, постачання автотранспортом зросло в 1,5–2 рази (з близько 250 млн дол. США/місяць в січні–лютому 2022 р. до близько 400 млн дол. США/місяць в березні–липні 2022 та близько 500 млн дол. США/місяць в серпні 2022 – липні 2023 рр.). Аналогічне зростання (в 3–4 рази) спостерігалось і при постачанні залізничним транспортом (зі 100 млн дол. США/місяць до 300–400 млн дол. США/місяць)⁸.

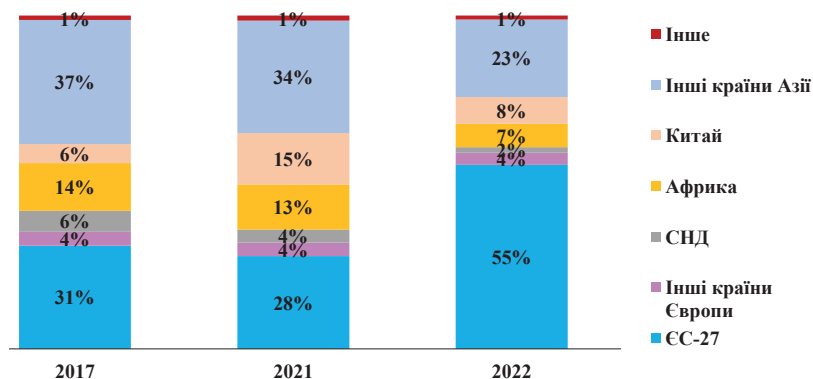
Рис. 6. Український експорт агропродовольчої продукції в 2022-2023 рр. у розрізі видів транспорту, млн дол. США

Джерело: розрахунки авторів на основі даних Державної митної служби України, *Державна митна служба України. Показники зовнішньої торгівлі*. URL: <https://bi.customs.gov.ua/> (дата звернення: 23.02.2024).

Як зазначалося вище, морський транспорт традиційно був основним способом доставки українських товарів на зовнішні ринки. Російська агресія та блокада Чорного моря з боку росії призвели до значних проблем з експортом української агропродовольчої продукції, втрати традиційних ринків збуту та потреби в диверсифікації експортних ринків.

⁸ *Державна митна служба України. Показники зовнішньої торгівлі*. URL: <https://bi.customs.gov.ua/> (дата звернення: 23.02.2024).

Зокрема, в 2022 р. обсяг поставок в країни ЄС збільшився на 5 млрд дол. США, тоді як поставки у всі інші регіони скоротилися (сумарно на майже 10 млрд дол. США). Як наслідок, вагомість країн ЄС в експорті зросла з 28% до 55%, тоді як позиції традиційних ринків суттєво скоротилися: Китаю (на 7 відсоткових пунктів: з 15% в 2021 р. до 8% в 2022 р.), інших країн Азії (на 11 відсоткових пунктів: з 34% до 23%), Африки (на 6 відсоткових пунктів: з 13% до 7%), СНД (на 2 відсоткових пунктів: з 4% до 2%).

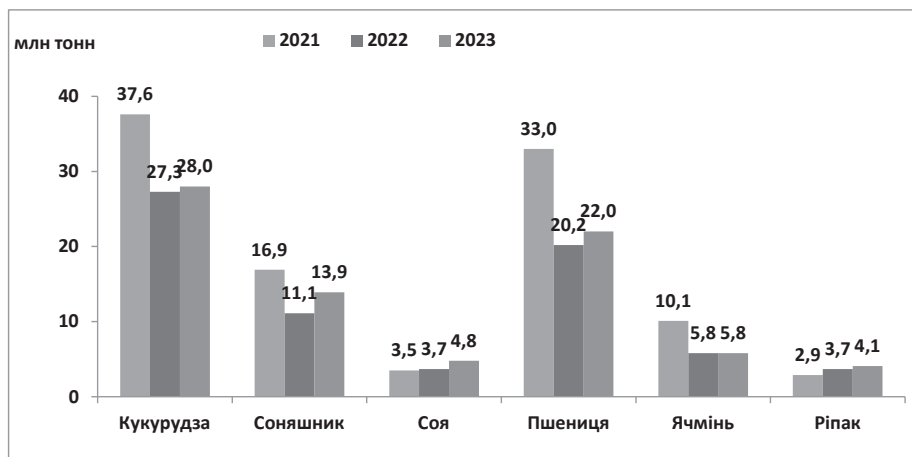

Рис. 7. Регіональна структура українського експорту агропродовольчої продукції в 2017-2022 рр., %

Джерело: розрахунки авторів на основі даних Державної митної служби України *Державна митна служба України. Показники зовнішньої торгівлі*. URL: <https://bi.customs.gov.ua/> (дата звернення: 23.02.2024).

В той же час, на фоні вищезазначених проблем намітилися окремі позитивні тенденції. Зокрема, стабілізувалася ситуація в сільському господарстві і урожай основних сільськогосподарських культур в 2023 р. був дещо вищим за показник 2022 р. Це відбулося завдяки сприятливим погодним умовам та високій врожайності зернових культур (до 55 ц/га), незважаючи на те, що було засіяно менше посівних площ майже на 2 млн га. Згідно даних Української зернової асоціації, у 2023 р. в Україні виробництво зернових та олійних культур зросло на 9% до 80,5 млн тонн (порівняно з 73,8 млн тонн в 2022 р.). Наразі ще триває збір культур (кукурудзи), на 11 січня 2024 р. кукурудзи обмолочено на 90 % від прогнозу. Згідно з прогнозом Мінагрополітики, у 2023 р. аграрії зможуть зібрати 81,3 млн т зернових та олійних культур, з яких зернових – 59,7 млн т та олійних – 21,6 млн т⁹.

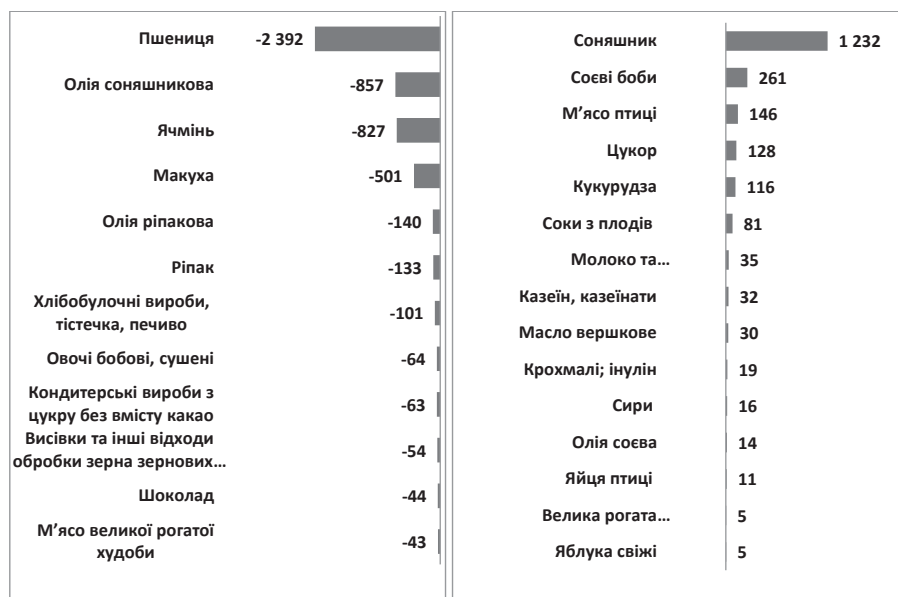
⁹ *Аграрний сектор України у 2023 році: складові стійкості, проблеми та перспективні завдання*. URL: <https://niss.gov.ua/en/node/5201> (дата звернення: 23.02.2024).

Рис. 8. Валовий збір зернових та олійних в Україні в 2021-2023 рр., млн тонн
 Джерело: побудовано авторами за даними Української зернової асоціації, *Українська зернова асоціація*.
 URL : <https://uga.ua/>.

Війна в Україні не тільки спричинила значні проблеми для агропродовольчого сектору країни, але й дала поштовх до його розвитку. Так, умови війни спонукали українських виробників агропродукції шукати нові ринки збуту. Цей крок виявив позитивний вплив на розвиток агропродовольчого сектору країни. За допомогою активного пошуку нових партнерів і ринків, українські виробники змогли збільшити обсяги експорту своєї продукції. Це сприяло диверсифікації експортного портфеля та зниженню ризиків, пов'язаних з залежністю від окремих ринків. Крім того, вихід на нові ринки дозволило розширити асортимент продукції, вдосконалити її якість та конкурентоспроможність, що сприяло загальному розвитку сільського господарства та підвищило його стабільність у складних умовах.

Зокрема, на фоні суттєвого падіння експорту найбільших експортних позицій (пшениці, олії, ячменю, макухи, ріпаку), головним чином, через блокування морських портів, а отже, азійських ринків, українські виробники змогли зміцнити свої позиції на ринку ЄС, а також вийти на нові ринки збуту і наростити експорт низки товарних позицій. Зокрема, помітне зростання спостерігалось при поставках соняшнику, сої, м'яса птиці, цукру, кукурудзи, соків, згущеного молока, сирів і яєць.

Рис. 9. Приріст українського експорту агропродовольчої продукції в 2022 р., млн дол. США

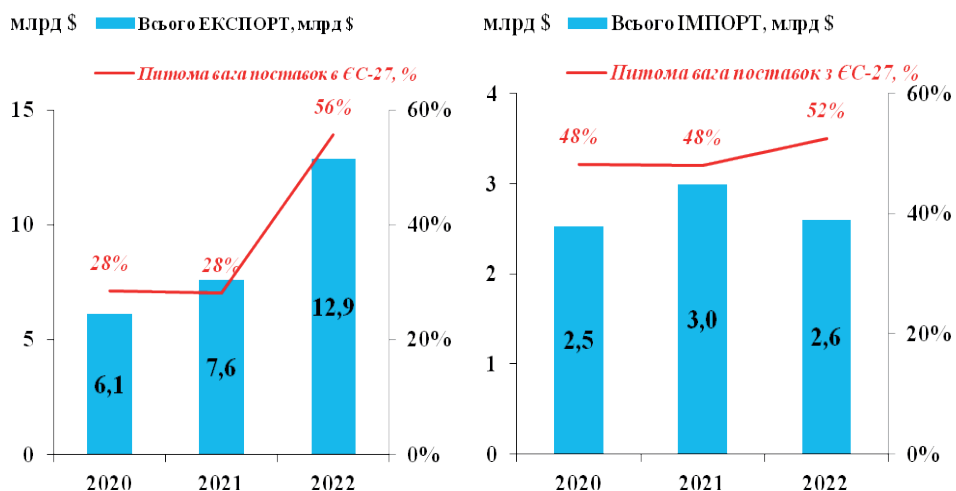
Джерело: побудовано авторами за даними, *Державна митна служба України. Показники зовнішньої торгівлі*. URL: <https://bi.customs.gov.ua/> (дата звернення: 23.02.2024).

Важливо зазначити, що вихід на нові ринки збуту – це складний та довготривалий процес. Українським виробникам необхідно продовжувати працювати над підвищенням якості та конкурентоспроможності своєї продукції, а також налагоджувати співпрацю з іноземними партнерами.

Співпраця України з Європейським Союзом виступає ключовим фактором забезпечення стабільного економічного розвитку країни. Вступ України в асоціацію з ЄС відкриває широкі можливості для покращення торгівлі та економічного співробітництва. Це включає в себе зниження тарифів на українські товари, сприяння інвестиціям, потенційне включення українських виробників в європейські ланцюги вартості та інші переваги, які стимулюють розвиток української економіки.

Країни ЄС є одним з найважливіших торгових партнерів України, а також провідним донором допомоги. Зокрема, країни ЄС є для України ключовим партнером в торгівлі агропродовольчою продукцією: на них в 2022 р. припадало 56% експортних поставок (12,9 млрд дол. США). В той же час, країни ЄС були

основними постачальниками агропродовольчої продукції в Україну (2,6 млрд дол. США або 52% в 2022 р.)¹⁰

Рис. 10. Українська зовнішня торгівля агропродовольчою продукцією з країнами ЄС в 2020-2022 рр., млрд дол. США

Джерело: побудовано авторами за даними, *Державна митна служба України*. Показники зовнішньої торгівлі. URL: <https://bi.customs.gov.ua/> (дата звернення: 23.02.2024).

Подальша співпраця України з Європейським Союзом сприятиме розвитку агропродовольчого сектору країни, забезпечуючи доступ до нових ринків, технологій та інвестицій, які сприятимуть підвищенню продуктивності та конкурентоспроможності українських виробників. Крім того, це допомагатиме впровадженню стандартів якості та безпеки продукції, що відповідають європейським вимогам. Це дозволить українським виробникам використовувати нові експортні можливості та розширювати асортимент продукції, відповідаючи потребам європейського споживача.

Висновки. Проведений аналіз дає змогу зробити певні висновки.

1. Агропродовольчий сектор є ключовим в економіці України та забезпечує значну частку валової доданої вартості, обсягу реалізованої продукції та найманих працівників. Його потенціал підтримується наявністю природних ресурсів, великою земельною площею та розвинутою інфраструктурою переробки продукції.

¹⁰ *Статистика та реєстри Державної митної служби України за 2017-2022 р.* URL: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri#statistika> (дата звернення: 23.02.2024).

2. Вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року призвело до серйозних наслідків для країни, включаючи значні втрати серед цивільного населення, руйнування інфраструктури та виробничих активів, а також тяжкі людські, соціальні та економічні втрати. Війна має великий вплив на агропродовольчий сектор України через окупацію територій, замінованість сільськогосподарських земель, руйнацію виробничих потужностей та портової інфраструктури, розрив традиційних логістичних маршрутів та втрату експортних ринків збуту. Ці фактори суттєво позначилися на прибутку українських фермерів і агрокомпаній, викликали затримки в сільськогосподарських роботах і порушення ланцюга постачання. Ця ситуація створює серйозні виклики для галузі, що вимагають негайних заходів для збереження стійкості і підтримки українських аграрних підприємств.

3. Незважаючи на проблеми, зазначені вище, в сільському господарстві відбулися певні покращення. Урожай основних культур в 2023 році був трохи вищим, ніж у 2022 році. Війна спричинила складнощі для агропродовольчого сектору, але також стимулювала його розвиток. Українські виробники агропродукції змушені були шукати нові ринки збуту через заблокованість морських портів та азійських ринків. Вони змогли зміцнити свої позиції на ринку ЄС та вийти на нові ринки збуту, збільшивши експорт товарів, таких як соняшник, соя, м'ясо птиці, цукор, кукурудза, соки, згущене молоко, сири та яйця.

4. Співпраця України з Європейським Союзом є ключовою як для стабільного економічного розвитку України загалом, так і для агропродовольчого сектору зокрема. Інтеграція України в ЄС відкриває широкі можливості для поліпшення торгівлі та економічного співробітництва, включаючи зниження тарифів, сприяння інвестиціям та можливість включення українських виробників в європейські ланцюги виробництва.

Бібліографія

1. Кількість зайнятих працівників у суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності (2010-2022) URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/fin/pssg/kzpsg_ek_2010_2021.xlsx.
2. Таблиця «витрати-випуск» за 2021 рік (в основних цінах). URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/vvp/kvartal_new/tvv_oc/vitr_vip_os21xl.UE.xlsx.
3. Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року (проект) URL: <https://www.cci.zp.ua/app/uploads/2024/03/strategia-agro-2030-v10.docx>.
4. Агросектор України: вплив війни та перспективи відновлення. DLF attorneys-at-law. 30.05.2023. URL: <https://dlf.ua/ua/agrosektorukrayini-vpliv-vijni-ta-perspektivi-vidnovlennya>.
5. Nine months of war in Ukraine in one map: How much territory did Russia invade and then cede? URL: https://www.lemonde.fr/en/les-decodeurs/article/2022/11/25/nine-months-of-war-in-ukraine-in-one-map-how-much-territory-did-russia-invade-and-then-cede_6005655_8.html.
6. Звіт про прямі збитки інфраструктури та непрямі втрати економіки від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на червень 2023 року. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/09/June_Damages_ENG_Report.pdf.
7. Збитки, втрати та потреби сільського господарства через повномасштабне вторгнення. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/02/RDNA3_ukr.pdf.
8. Ukraine's Crop Storage Infrastructure: Post-Invasion Impact Assessment URL: <https://hub.conflictobservatory.org/portal/apps/sites/#/home/pages/grain-1>.
9. Державна митна служба України. Показники зовнішньої торгівлі. URL: <https://bi.customs.gov.ua>.
10. Українська зернова асоціація. URL : <https://uga.ua/>.
11. Статистика та реєстри Державної митної служби України за 2017-2022р. URL: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri#statistika>.